

Artur WOŹNY*, Piotr SAJA**, Magdalena DOBOSZ*,
Andrzej PACANA***, Marcin ZAWADA****

ZARZĄDZANIE BEZPIECZEŃSTWEM W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH NA PRZYKŁADZIE PRÓBNYCH EWAKUACJI W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

DOI: 10.21008/j.0239-9415.2016.071.21

Autorzy opracowania tworzą zespół badawczy, który zwraca uwagę na zagadnienia zarządzania bezpieczeństwem w sytuacjach kryzysowych. Jednym z elementów zarządzania bezpieczeństwem jest realizacja § 17. 1 i 2 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719). Zapis rozporządzenia określa wymóg przeprowadzania ćwiczeń w zakresie próbnych ewakuacji. Zespół badawczy zwrócił uwagę na zapis, który nakazuje dyrektorom placówek oświatowych przeprowadzać ćwiczenia w zakresie próbnych ewakuacji raz w roku. W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych na próbie 1017 studentów I roku w województwie podkarpackim, którzy odpowiadali na pytania odnośnie udziału w próbnych ewakuacjach. Potwierdzeniem stawianych hipotez w niniejszym artykule są dane uzyskane od Komendantów Powiatowych (Miejskich) Państwowej Straży Pożarnej.

Słowa kluczowe: zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, zarządzanie bhp i p.poż, ewakuacja.

1. EWAKUACJA W POLSKIM USTAWODAWSTWIE

Ustawa z dnia 24.08.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991 nr 81 poz. 351 z późn. zm.) wskazuje w art. 4.1: Właściciel budynku, obiektu budowlana-

* Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania.

** Podkarpackie Centrum Usług Dydaktycznych, Rzeszów.

*** Politechnika Rzeszowska, Katedra Technologii Maszyn i Inżynierii Produkcji, Wydział Budowy Maszyn i Lotnictwa.

**** Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania.

nego lub terenu, zapewniając ich ochronę przeciwpożarową, jest obowiązany: 4) zapewnić osobom przebywającym w budynku, obiekcie budowlanym lub na terenie, bezpieczeństwo i możliwość ewakuacji”. Wspomniana ustawa wskazuje, że z każdego obiektu budowlanego powinna być możliwość ewakuacji. Należy prześledzić czas formowania się zapisów rozporządzenia nakazującego właścicielom lub zarządcom obiektów budowlanych przeprowadzać szkolenia z zakresu próbnej ewakuacji (Dz.U. 1991 nr 81 poz. 351 z późn. zm.).

Pierwsza wzmianka o konieczności przeprowadzania próbnych ewakuacji pojawiła się w Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 czerwca 2003 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2003 nr 121 poz. 1138). W rozdziale IV rozporządzenia określa ono wytyczne odnośnie do ewakuacji budynków. Po raz pierwszy ustawodawca wskazuje konieczność przeprowadzania próbnych ewakuacji.

„§ 13.1. Właściciel lub zarządca obiektu zawierającego strefę pożarową przeznaczoną dla ponad 50 osób, będących jej stałymi użytkownikami, powinien co najmniej raz na 2 lata przeprowadzać praktyczne sprawdzenie organizacji oraz warunków ewakuacji.

2. Właściciel lub zarządca obiektu powinien powiadomić właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej o terminie przeprowadzenia działań, o których mowa w ust. 1, nie później niż na tydzień przed ich przeprowadzeniem” (Dz.U. 2003 nr 121 poz. 1138).

Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca określił konieczność przeprowadzania próbnej ewakuacji dla każdego budynku, niezależnie od jego klasyfikacji (ZL I-V), który jest przeznaczony dla ponad 50 osób, będących jej stałymi użytkownikami. W praktyce stawało się to niewykonalne, gdyż konieczność próbnej ewakuacji dotyczyła również budynków mieszkalnych.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2006 nr 80 poz. 563) zmieniło § 13.1, dodając, że „właściciel lub zarządca obiektu zawierającego strefę pożarową przeznaczoną dla ponad 50 osób będących jej stałymi użytkownikami, niezakwalifikowaną do kategorii zagrożenia ludzi ZL IV (budynki mieszkalne), powinien co najmniej raz na 2 lata przeprowadzać praktyczne sprawdzenie organizacji oraz warunków ewakuacji” (Dz.U. 2006 nr 80 poz. 563). Zapis rozporządzenia w takim kształcie zmniejszył zakres budynków, które podlegały konieczności przeprowadzania próbnych ewakuacji co dwa lata.

W tym momencie należy zwrócić uwagę, że ustawodawca nałożył na właścicieli i zarządców budynków obowiązek przeprowadzania próbnych ewakuacji, który również dotyczy dyrektorów placówek oświatowych. Dyrektorzy placówek mogą

zarządzać budynkami, które mogą być klasyfikowane jako ZL I, ZL II, ZL III¹. Warto zwrócić uwagę, że uczniów należy traktować jako stałych użytkowników budynku, dlatego też zdecydowana większość placówek oświatowych powinna od 2003 r. przeprowadzać co dwa lata ćwiczenia w zakresie próbnej ewakuacji.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719) rozszerza w swoim zapisie zakres prowadzenia ćwiczeń w zakresie próbnych ewakuacji.

„§ 17.2. W przypadku obiektów, w których cyklicznie zmienia się jednocześnie grupa powyżej 50 użytkowników, w szczególności: szkół, przedszkoli, internatów, domów studenckich, praktycznego sprawdzenia organizacji oraz warunków ewakuacji należy dokonać – co najmniej raz na rok, jednak w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące od dnia rozpoczęcia korzystania z obiektu przez nowych użytkowników”. Ustawodawca jednoznacznie określił, że w placówkach oświatowych ćwiczenia w zakresie ewakuacji powinny być przeprowadzane raz w roku (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719).

2. METODYKA BADAŃ

Zespół badawczy zainteresował się zagadnieniem bezpieczeństwa i ochrony przeciwpożarowej przez pryzmat prowadzonych ćwiczeń ewakuacji. Zakres prowadzonych badań był związany z placówkami oświatowymi z województwa podkarpackiego. Badanie ankietowe przeprowadzono na próbie 1017 studentów 1 roku studiów stacjonarnych w województwie podkarpackim. Konceptualizacja procesu badawczego skupiała się na realizacji celów:

- określenie liczby próbnych ewakuacji, w których studenci brali udział podczas edukacji szkolnej,
- określenie subiektywnego czasu ostatniej ewakuacji,
- określenie miesiąca ostatniej ewakuacji.

Zespół badawczy założył, że od 2003 r., w którym to po raz pierwszy pojawiła się wzmianka o konieczności przeprowadzania próbnych ewakuacji, każdy student powinien uczestniczyć w 7–9 ćwiczeniach.

¹ZL I – te, które zawierają pomieszczenia przeznaczone do jednoczesnego przebywania ponad 50 osób niebędących ich stałymi użytkownikami, a nieprzeznaczone przede wszystkim do użytku ludzi o ograniczonej zdolności poruszania się; ZL II – przeznaczone przede wszystkim do użytku ludzi o ograniczonej zdolności poruszania się, takie jak: żłobki, przedszkola, szpitale, domy starców, hospicja itp.; ZL III – użyteczności publicznej niekwalifikowane do kategorii ZL I i ZL II;

Problemy badawcze:

1. Czy badani z województwa podkarpackiego uczestniczyli kiedykolwiek w ćwiczeniach próbnych ewakuacji?
2. W ilu ewakuacjach w edukacji szkolnej uczestniczyli badani z województwa podkarpackiego?
3. W jakim miesiącu odbyły się ostatnie ćwiczenia próbnej ewakuacji, w której brali udział badani?
4. Ile czasu w minutach trwała ostatnia próbna ewakuacja, w której brali udział badani?
5. W jaki sposób była organizowana ostatnia próbna ewakuacja, w której brali udział badani?

Hipotezy badawcze:

Ad. 1. Większość badanych w czasie trwania edukacji uczestniczyła w ćwiczeniach próbnych ewakuacji.

Ad. 2. Podczas całej edukacji badani powinni uczestniczyć w ok. 5–6 ewakuacjach.

Ad. 3. Większość badanych wskazała, że ostatnie ćwiczenia próbnej ewakuacji odbywały się w miesiącach: wrzesień, październik lub listopad.

Ad. 4. Średni czas próbnej ewakuacji placówki oświatowej, jaki wskazywali badani to 15 min.

Ad. 5. Większość badanych wskazała, że podczas ostatnich ćwiczeń próbnej ewakuacji obecny był strażak lub inspektor p.poż.

Problematyka badawcza jest związana z najważniejszymi zagadnieniami dotyczącymi ewakuacji w placówkach oświatowych. Celowość prowadzonych działań weryfikowana jest w sytuacjach szczególnych. Systematyczna weryfikacja założeń procedury ewakuacji w placówkach oświatowych przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa uczniów i pracowników placówek oświatowych.

3. PRAKTYCZNE SPRAWDZENIE ORGANIZACJI ORAZ WARUNKÓW ORGANIZACJI EWAKUACJI W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

Prowadzenie ćwiczeń w zakresie próbnych ewakuacji jest bardzo ważne z punktu widzenia bezpieczeństwa i higieny pracy i ochrony przeciwpożarowej. Ustawodawca rozporządzeniem z 2010 r. zobowiązał dyrektorów placówek oświatowych do przeprowadzania raz w roku ćwiczeń ewakuacji. Wprowadzenie konieczności ewakuacji, ze szczególnym uwzględnieniem placówek oświatowych jest bardzo ważne z punktu widzenia przepisów bhp, p.poż (Dz.U. 2011 nr 46 poz. 239). Należy zwrócić uwagę na rolę dyrektora w placówce oświatowej obejmującą:

– rolę osoby nadzorującej uczniów. Zgodnie z art. 7.1 Karty Nauczyciela, dyrektor odpowiedzialny jest w szczególności za zapewnienie bezpieczeństwa

uczniom i nauczycielom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę (Dz.U. 2014 poz. 191 z późn. zm.),

– rolę pracodawcy i w rozumieniu art. 207 Kodeksu Pracy, za stan bezpieczeństwa i higieny pracy odpowiada pracodawca (Dz.U. 2014 poz. 1502 z późn. zm.).

Zapisy ustaw precyzyjnie określają stosunek pracy dyrektora placówki oświatowej. Jest on odpowiedzialny nie tylko za bezpieczeństwo uczniów, ale również i pracowników placówki oświatowej. Dyrektorzy powinni realizować działania zgodnie z zapisami ustaw i rozporządzeń, dlatego też zespół badawczy chciał sprawdzić, w jakim stopniu działania w zakresie ewakuacji były prowadzone.

3.1. Uczestnictwo w próbnym ewakuacjach

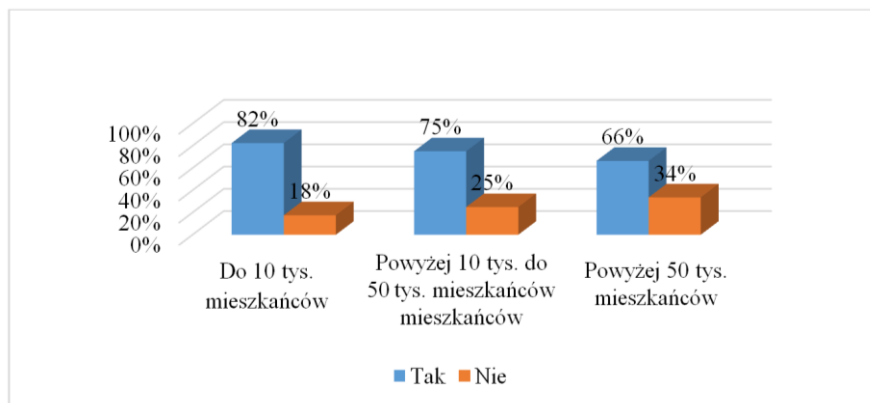
Pierwszym zagadnieniem obejmującym tematykę bhp i p.poz w kwestii ewakuacji jest określenie, czy badani studenci podczas swojej dotychczasowej ewakuacji uczestniczyli w próbnym ewakuacji. Dane z tabeli 1 wskazują, że zdecydowana większość badanych, a mianowicie 73,5% uczestniczyła w próbnym ewakuacji organizowanej przez szkołę. Spośród próby badawczej 26,5% respondentów odpowiedziało, że nigdy nie uczestniczyli w próbnym ewakuacji.

Należy zwrócić uwagę, że minęło 12 lat (2015 r.) od wejście w życie rozporządzenia, które nakazywałoby pracodawcy przeprowadzanie próbnym ewakuacji. Jedna czwarta ankietowanych nigdy nie uczestniczyła w próbnym ewakuacji. Tak ogólne dane jednoznacznie wskazują, że w placówkach oświatowych występuje problem w zakresie wykonalności zapisów rozporządzenia.

Tabela 1. Uczestnictwo w ćwiczeniach próbnym ewakuacji (N = 1017)

Kategorie	Liczba odpowiedzi	Procent
Tak	748	73,5%
Nie	269	26,5%
Ogółem	1017	100,0%

Korelacja ze względu na wielkość miejscowości, w której badani kończyli edukację (liceum, technikum) wykazała nieznaczną zależność. Warto zwrócić uwagę, że 82% badanych kończących edukację w mieście do 10 tys. mieszkańców uczestniczyło w ćwiczeniach próbnym ewakuacji. Wśród badanych kończących edukację w mieście liczącym od 10 do 50 tys. mieszkańców 75% uczestniczyło kiedykolwiek w próbnym ewakuacji w szkole. Najmniejszy odsetek badanych uczestniczących kiedykolwiek w próbnym ewakuacji (66%) zaobserwowano w przypadku respondentów, którzy kończyli edukację w mieście powyżej 50 tys. mieszkańców.

Rys. 1. Uczestnictwo w ćwiczeniach próbnej ewakuacji a wielkość miejscowości (N = 1017)

Dane z tabeli 2 przedstawiają wartość testu chi-kwadrat, $\chi^2 = 20,992$, $df = 2$ dla $p < 0,05$. Uzyskane w toku analizy statystycznej wartości testu zależności wykazują, że należy odrzucić zakładaną hipotezę zerową o niezależności badanych zmiennych i przyjąć hipotezę alternatywną stanowiącą o zależności między zmiennymi. Współczynnik kontyngencji wyniósł 0,142, co stanowi o słabej sile związku ze wskazaniem na umiarkowaną. Zatem można stwierdzić, że wielkość miejscowości, w której badani odbywali edukację, wpływa na uczestniczenie w ćwiczeniach próbnej ewakuacji.

Tabela 2. Uczestnictwo w ćwiczeniach próbnej ewakuacji a wielkość miejscowości (N = 1017)

Kategorie	Wartość	df	Istotność asymptotyczna (dwustronna)
Chi-kwadrat Pearsona	20,992 ^a	2	0,000
Iloraz wiarygodności	21,418	2	0,000
Test związku liniowego	20,925	1	0,000
Współczynnik kontyngencji	0,142	2	0,000
N Ważnych obserwacji	1013		

0% komórek (0) ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5. Minimalna liczebność oczekiwana wynosi 66,40. Poziom istotności określony na poziomie $p < 0,05$

Przedstawione dane wskazują, że na przestrzeni lat w województwie podkarpackim zauważalne są zaniedbania związane z brakiem ćwiczeń próbnych ewakuacji. Należy podkreślić, że odsetek badanych (26,5%) nigdy nie uczestniczących w próbnej ewakuacji jest bardzo duży – zwłaszcza, że przez 12 lat obowiązywania przepisów tych ewakuacji winno być w każdej szkole między 7–9.

Zauważalna jest tendencja, że im większe miasto, tym mniejszy odsetek badanych uczestniczących w próbnej ewakuacji. Taki stan rzeczy może być spowodowany

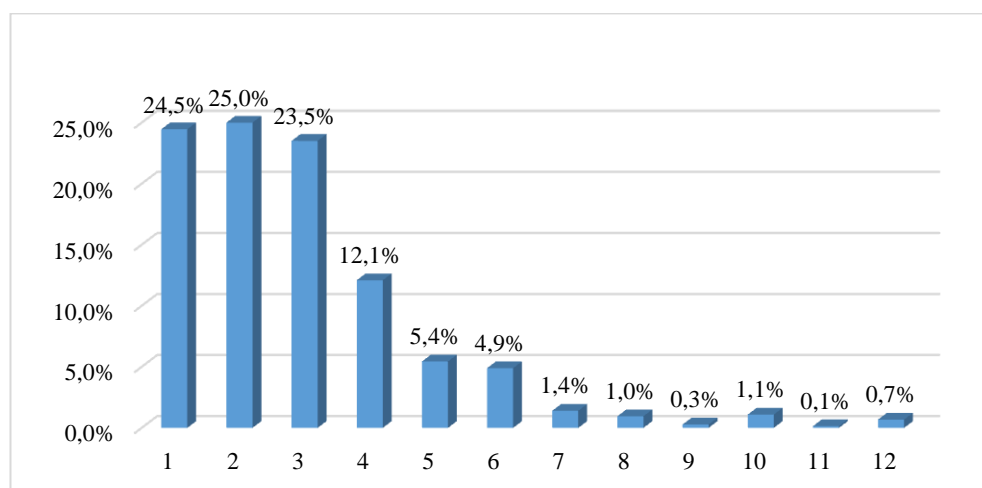
wany zdecydowanie większą liczbą szkół, które nie stosują się do zapisu rozporządzenia wskazującego o konieczności próbnej ewakuacji. Potwierdziła się zatem hipoteza, że większość badanych w czasie trwania edukacji uczestniczyła w ćwiczeniach próbnych ewakuacji.

3.2. Liczba ewakuacji, w których uczestniczyli badani

W części teoretycznej opracowania nakreślono zmiany, jakie na przestrzeni lat dokonywały się w rozporządzeniu MSWiA w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów. Obowiązek przeprowadzania ćwiczeń próbnych ewakuacji pojawił się w 2003 r., jednakże dopiero w 2010 r. zapis rozszerzono o konieczność przeprowadzania raz w roku próbnych ewakuacji w placówkach oświatowych. Wiele placówek oświatowych przed wejściem w życie rozporządzenia w 2010 r. nie prowadziło ćwiczeń w zakresie próbnych ewakuacji (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719).

Zespół badawczy obliczył, że w latach 2003-2015 każda placówka oświatowa powinna przeprowadzić 7–9 ćwiczeń z zakresu próbnej ewakuacji. Należy jednak zwrócić uwagę na kilka czynników (np. – nieobecność w szkole respondenta podczas próbnej ewakuacji, uczęszczanie do szkoły, w której było mniej niż 50 stałych użytkowników), które mogą zmniejszać liczbę ewakuacji, w których mogli uczestniczyć badani. Dlatego też zespół badawczy przyjął medianę liczby ewakuacji na przestrzeni lat 2003-2015 na poziomie 5.

Dane z rysunku 2 wskazują, że połowa badanych (49,5%) podczas edukacji szkolnej uczestniczyła w 1 lub 2 ćwiczeniach związanych z próbą ewakuacją.

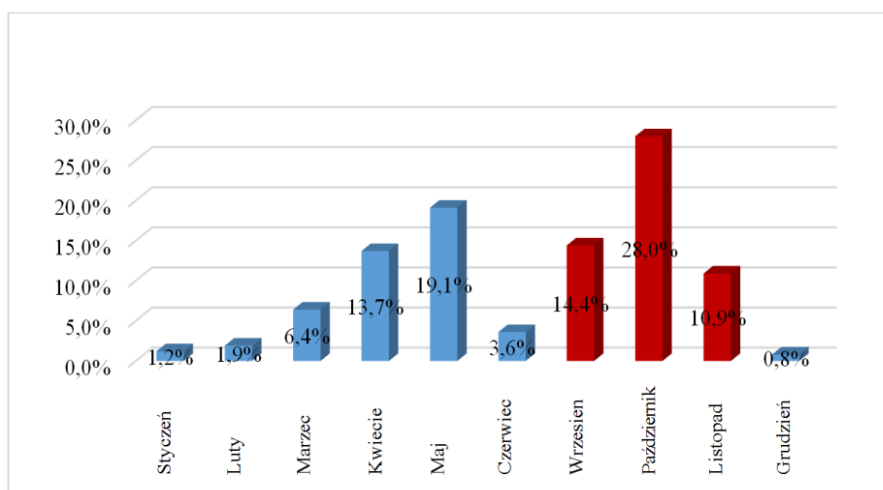
Rys. 2. Liczba ewakuacji, w których uczestniczyli badani (N = 748)

Spośród badanych 23,5% określiło liczbę ewakuacji, w których brali udział na 3, a 12,1% wskazało liczbę 4 ewakuacji. Warto zwrócić uwagę, że zaledwie 14,9% badanych uczestniczyło w próbnej ewakuacji 5 lub więcej razy.

Prawie dwie trzecie badanych uczestniczyło w trakcie edukacji szkolnej w 1–3 ewakuacjach. Należy zwrócić uwagę, że mediana liczby ewakuacji, w której brali udział badani, wyniosła 3. Jest to wynik znacznie niższy, aniżeli zakładał to zespół badawczy. Taki stan rzeczy ukazuje problem, który występuje w placówkach oświatowych w województwie podkarpackim. Dyrektorzy placówek oświatowych nie przestrzegają podstawowych obowiązków, jakie nakłada na nich ustawodawca. Nie potwierdziła się zatem hipoteza, że podczas całej edukacji badani powinni uczestniczyć w 5–6 ewakuacjach.

3.3. Okres ostatnich ćwiczeń próbnej ewakuacji

Rozporządzenie MSWiA w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów określiło, że w „przypadku obiektów, w których cyklicznie zmienia się jednocześnie grupa powyżej 50 użytkowników, w szczególności: szkół, przedszkoli, internatów, domów studenckich, praktycznego sprawdzenia organizacji oraz warunków ewakuacji należy dokonać – co najmniej raz na rok, jednak w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące od dnia rozpoczęcia korzystania z obiektu przez nowych użytkowników” (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719). W przypadku placówek oświatowych za rozpoczęcie korzystania z obiektu uznaje się początek roku szkolnego, gdyż od tego czasu w placówce jest grupa powyżej 50 nowych użytkowników. Dlatego też próbną ewakuację w placówkach oświatowych powinno się przeprowadzać we wrześniu, październiku lub listopadzie.

Rys. 3. Miesiąc ostatniej ewakuacji, w której brali udział badani (N = 748)

Dane z rysunku 3 wskazują, że zaledwie 53,3% respondentów wskazało, że ostatnia próbna ewakuacja, w której brali udział, odbyła się w terminie do 3 miesięcy od rozpoczęcia roku szkolnego. Warto zwrócić uwagę, że znaczny odsetek badanych (42,8%) wskazał miesiące wiosenno-letnie jako termin ostatniej ewakuacji.

Analiza danych wskazuje, że placówki oświatowe przeprowadzają ćwiczenia w zakresie próbnej ewakuacji jesienią (zgodnie z zapisem rozporządzenia) lub w okresie wiosenno-letnim. Głównym czynnikiem, który powoduje odwołanie od ćwiczeń próbnej ewakuacji, jest pogoda. Niemniej jednak, w opinii zespołu badawczego trzy miesiące od rozpoczęcia roku szkolnego otwierają wystarczający czas, żeby w dobrych warunkach pogodowych przeprowadzić ćwiczenia z zakresu ewakuacji. Warto zwrócić uwagę, że najwięcej ewakuacji było prowadzonych w październiku. W opinii zespołu badawczego październik jest optymalnym miesiącem do przeprowadzania próbnych ewakuacji. Należy zwrócić uwagę, że poza warunkami atmosferycznymi (które niejednokrotnie decydują o prowadzeniu lub odwołaniu akcji próbnej ewakuacji) ważne jest to, aby ponad 50 nowych użytkowników w pełni zapoznało się z obiektem oraz innymi jego użytkownikami. Potwierdziła się hipoteza, że większość badanych wskazała, że ostatnie ćwiczenia próbnej ewakuacji odbywały się w miesiącach: wrzesień, październik lub listopad.

3.4. Czas ostatnich ćwiczeń próbnej ewakuacji

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2011 nr 46 poz. 239) § 7.4 wskazuje, że straż pożarna określa gotowość do działań ratowniczo-gaśniczych i dojazd do miejsca zdarzenia w czasie 8–15 minut. Dlatego też ważne jest to, aby czas ewakuacji był jak najmniejszy (Dz.U. 2011 nr 46 poz. 239). Skuteczność ewakuacji zależy od szybkości opuszczenia budynku wszystkich użytkowników, wyłączenia głównego zaworu prądu i gazu oraz sprawdzenia, czy wszyscy opuścili budynek. Wszelkie działania związane z ewakuacją powinny być określone w procedurze ewakuacji każdego budynku. Ważne jest to, aby w chwili przybycia służb ratowniczych budynek był pusty. Dlatego też zespół badawczy określił, że maksymalny czas ćwiczeń próbnej ewakuacji powinien wynieść 15 minut.

Spośród badanych 16,5% wskazało, że ostatnia próbna ewakuacja, w której brali udział trwała do 5 minut. Prawie jedna trzecia (28,7%) ankietowanych określiła czas ostatnich ćwiczeń ewakuacji na 6–10 min., a 17,2% respondentów 11–15 min. Warto podkreślić, że większość (62,4%) ostatnich ewakuacji, w których brali udział badani trwała do 15 min. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę, że znaczny odsetek procentowy badanych (37,6%) wskazał, że ostatnie ćwiczenia z zakresu ewakuacji przebiegały ponad 15 min.

Tabela 3. Czas ostatnich ćwiczeń próbnej ewakuacji (N = 748)

Czas ćwiczeń (w min.)	Odsetek badanych (w procentach)
do 5	16,5
6–10	28,7
11–15	17,2
16–20	14,5
21–30	14,8
powyżej 30	8,3
ogółem	100,0

Dane z tabeli 3 wskazują, że placówki oświatowe mają problem ze sprawnym przeprowadzaniem ćwiczeń w zakresie ewakuacji. Czas trwania ewakuacji jest bardzo ważny, z punktu widzenia zarządzania kryzysowego, bhp i p.poż. Skuteczność działań ratowniczo-gaśniczych straży pożarnej zależy od czasu reakcji na zaistniałe zagrożenia. Służby nie mogą podjąć działań niwelujących zagrożenie, podczas gdy przebiega jeszcze ewakuacja użytkowników. Potwierdziła się hipoteza, że średni czas próbnej ewakuacji placówki oświatowej, jaki wskazywali badani, to 15 min.

3.5. Organizacja ostatnich ćwiczeń próbnej ewakuacji

W przypadku organizacji ćwiczeń w zakresie próbnej ewakuacji ważne jest to, aby uczestniczył w niej w roli obserwatora strażak lub inspektor p.poż. Wiedza, umiejętności i kompetencje, które wynikają z pełnienia tej funkcji, umożliwiają poprawność i skuteczność prowadzonych ćwiczeń z zakresu ewakuacji.

Spośród respondentów 60,5% odpowiedziało, że podczas ewakuacji prowadzonej w szkole obecny był strażak, inspektor p.poż. lub inspektor bhp. Ponad połowa ankietowanych (56,4%) wskazała również, że w ćwiczeniach z zakresu ewakuacji obecna była straż pożarna lub inne służby, które ćwiczyły niwelowanie pozorowanego zagrożenia. Zaledwie 14,6% ankietowanych wskazało, że podczas ćwiczeń w zakresie ewakuacji odbyło się próbne gaszenie kontrolowanego pożaru przez uczestników ewakuacji.

Obecność wykwalifikowanych osób podczas ćwiczeń w zakresie próbnej ewakuacji jest bardzo ważne, gdyż możliwe jest wskazanie błędów, które można skorygować przez aktualizację procedury ewakuacji. Ważnym elementem ćwiczeń jest próbne gaszenie pożaru przez uczestników ewakuacji. Jest to często bagatelizowany element ćwiczeń w zakresie ewakuacji, czego potwierdzeniem są wyniki badań (Woźny, Dobosz, 2014). Warto zwrócić uwagę, że w art. 209¹. § 1. Kodeksu Pracy wskazano, że pracodawca jest zobowiązany wyznaczyć pracowników do wykony-

wania działań w zakresie zwalczania pożarów i ewakuacji (Dz.U. 2014 poz. 1502 z późn. zm.). Potwierdziła się hipoteza, że większość badanych wskazała, że podczas ostatnich ćwiczeń próbnej ewakuacji obecny był strażak lub inspektor p.poż.

Tabela 4. Nadzorowanie ćwiczeń w zakresie próbnej ewakuacji (N=748)

Kategorie	Procent obserwacji
Obecność strażaka, inspektora p. poż. lub inspektora bhp	60,5%
Obecność straży pożarnej lub innych służb, które ćwiczyły niwelowanie pozorowanego zagrożenia	56,4%
Próbne gaszenie przez uczestników ewakuacji	14,6%
Ogółem	131,9%*

*Wartość procentowa nie sumuje się do 100%, gdyż respondenci mogli udzielić więcej niż jedną odpowiedź

4. POZIOM WYKONALNOŚCI ZAWIADOMIEŃ O PRÓBNEJ EWAKUACJI

Rozporządzenie MSWiA z 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów wskazuje, że „właściciel lub zarządca obiektu powinien powiadomić właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej o terminie przeprowadzenia działań, o których mowa w ust. 1, nie później niż na tydzień przed ich przeprowadzeniem” (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719).

Każde ćwiczenia z zakresu próbnej ewakuacji muszą zostać zgłoszone do powiatowego (miejskiego) komendanta PSP. Zespół badawczy wystosował pismo do każdego z 21 Komendantów Powiatowych (Miejskich) Państwowej Straży Pożarnej. Udało się uzyskać dane z 10 powiatów. Należy zwrócić uwagę na liczbę placówek oświatowych w powiecie i liczbę przesłanych w danym roku zgłoszeń o ćwiczeniach w zakresie próbnych ewakuacji. W żadnym z powiatów liczba przesłanych zgłoszeń nie stanowi nawet 30% wszystkich placówek oświatowych. Jedy- nym pozytywnym zjawiskiem jest to, że z roku na rok zgłoszeń jest coraz więcej.

Należałoby postawić pytanie, dlaczego liczba zgłoszeń jest tak niska, mimo że 73,5% badanej populacji brało udział w próbnej ewakuacji. Taki stan rzeczy może być spowodowany przez kilka czynników:

– dyrektorzy placówek oświatowych w ogólnie nie wykonują ćwiczeń z zakresu próbnej ewakuacji,

– dyrektorzy placówek oświatowych nie znają zapisu rozporządzenia, które obliguje ich do powiadomienia Straży Pożarnej na tydzień przed planowanymi ćwiczeniami,

– dyrektorzy placówek oświatowych informują inne instytucje o planowanych działaniach np.: jednostkę podległą (samorząd, miasto) lub kuratora oświaty.

Tabela 5. Poziom wykonalności zawiadomień o próbnej ewakuacji w wybranych powiatach województwa podkarpackiego. Opracowano na podstawie Systemu Informacji Oświatowej (SIO). Może uwzględniać placówki, w których co roku nie zmienia się co najmniej 50 stałych użytkowników (oprac. własne na podstawie danych z Komend Miejskich (Powiatowych) Państwowej Straży Pożarnej)

Powiaty	Liczba placówek oświatowych*	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dębicki	269	brak	brak	brak	brak	brak	brak	brak	44	
Jasielski	235	brak	10	11	11	12	12	16	17	18
Kolbuszowski	116	brak	brak	brak	brak	8	19	24	25	39
Krośnieński	342	brak	brak	3	8	11	13	10	14	14
Łańcucki	172	brak	brak	brak	7	12	19	19	27	28
Mielecki	235	brak	4	5	1	16	17	20	22	22
Przemyski	286	brak	7	9	8	9	13	11	8	5
Rzeszowski	683	0	6	4	4	10	7	20	9	14
Strzyżowski	130	brak	brak	brak	brak	brak	brak	5	0	7
Tarnobrzegi	241	brak	8	13	1	9	19	21	31	16

Dane wskazują, że w województwie podkarpackim jest duży problem z wykonalnością zapisu rozporządzenia wskazującego na konieczność zawiadamiania straży pożarnej o ćwiczeniach w zakresie ewakuacji. Należałoby postawić pytanie, dlaczego powiatowa (miejska) państwowa straż pożarna nie kontroluje tych placówek oświatowych, które nie przesłały do trzech miesięcy od rozpoczęcia roku szkolnego zawiadomienia o ćwiczeniach w zakresie próbnej ewakuacji. Prewencja ze strony straży pożarnej ukazałaby spektrum problemu i pozwoliłaby precyzyjnie określić, które placówki oświatowe nie realizują zadania z zakresu ćwiczeń próbnej ewakuacji.

5. PODSUMOWANIE

Elementem zarządzania kryzysowego oraz zarządzania bhp i p.poż są ćwiczenia w zakresie próbnych ewakuacji. Szybka i sprawna ewakuacja (przeprowadzona zgodnie z przyjętą procedurą ewakuacji) może uchronić użytkowników budynku

od niepożądanych skutków powstałego zagrożenia. W placówkach oświatowych z województwa podkarpackiego zakres wykonalności ćwiczeń z zakresu próbnej ewakuacji pozostawia wiele do życzenia. Jak wskazują dane z kwestionariuszy ankiety oraz dane uzyskane z KP(M) PSP, dyrektorzy placówek oświatowych bagatelizują zapisy rozporządzenia MSWiA z 2010 r.

Należy zwrócić uwagę, że dyrektor jako pracodawca nie odpowiada jedynie za swoich pracowników, ale przede wszystkim za bezpieczeństwo uczniów. Ważnym elementem zarządzania kryzysowego oraz zarządzania bhp i p.poż. w placówce oświatowej jest przygotowanie nauczycieli do ewentualnej ewakuacji. Należy zwrócić uwagę, że nauczyciel odpowiada za uczniów mających pod opieką, dlatego też cykliczne przeprowadzanie próbnych ewakuacji przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa w placówce oświatowej.

Działania podjęte przez zespół badawczy ukazały spektrum problemu, jaki rzeczywiście występuje w placówkach oświatowych z województwa podkarpackiego. Zespół badawczy w 2016 r. będzie rozszerzał badanie o kolejne województwa, aby wykazać, czy problem próbnych ćwiczeń w zakresie ewakuacji w placówkach oświatowych występuje wyłącznie w województwie podkarpackim czy w całym kraju.

LITERATURA

1. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 czerwca 2003 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2003 nr 121 poz. 1138).
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2006 nr 80 poz. 563).
3. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719).
4. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. 2011 nr 46 poz. 239).
5. Ustawa z dnia 24.08.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991 nr 81 poz. 351 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz.U. 2014 poz. 191 z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 26.06.1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. 2014 poz. 1502 z późn. zm.).
8. Woźny A., Dobosz M. (2014), *Podstawowa dokumentacja służby bhp*. Rzeszów: Wyd. Indygo.

SAFETY MANAGEMENT IN CRISIS SITUATIONS ON THE EXAMPLE OF EVACUATION DRILLS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The authors of the article make up the research team which draws attention to the issues of safety management in crisis situations. One of the elements of safety management is the implementation of § 17. 1 and 2 of the Ordinance of the Minister of the Interior and Administration of 7 June 2010 on fire protection of buildings, other building facilities and areas (OJ 2010 No. 109, item 719). The range of the regulation sets out the requirement to conduct practice evacuation drills. The research team drew attention to the provision which requires the directors of educational institutions to perform exercises on evacuation drills once a year. The article presents the results of surveys on a sample of 1,017 first-year students in the Podkarpackie Province who responded to questions regarding the participation in evacuation drills. The hypotheses of this article were confirmed by the data obtained from District (Urban) Commanders of the State Fire Service.

Keywords: crisis management, health and safety and fire protection management, evacuation